

O lucrare monumentală despre iudaism, scrisă de un savant german

Lucrarea „Das Judentum” a prodigiosului teolog creștin Hans Küng - unul dintre cei mai reprezentativi și prolifici autori în ultimele decenii - pune în discuție în primele două părți (cca 500 pag.) o seamă de teze, bogat exemplificate istoric și hermeneutic, referitoare la originea, istoria, epicentrul și paradigmele ontologiei și „ideologiei” iudaice. În a treia și ultima parte (circa 200 pag.) este dezbătută problematica menirii, destinului și responsabilității evreilor din Israel și din întreaga lume pentru dezvoltarea unui „Ethos Mondial” cu angajări capitale din partea tuturor religiilor lumii, mai cu seamă a „mozaismului”. Pentru cea dintâi religie monoteistă autorul prevede, potrivit „cerințelor ethosului mondial”: „reformarea mozaismului și iudaismului”; reinterpretarea Holocaustului într-un spirit nou; schimbări esențiale în politica Statului Israel.

În toate aceste direcții, autorul vedește o Concepție împregnată de Criticism și, în mare măsură, de Utopism. Este astfel criticată, în principal, politica Statului Israel - aproape în toate ipostazele și fazele ei - pentru absența de „ethos global” în relația cu lumea arabă. Argumentele sunt adeseori susținute cu citate din autori evrei ultrapacifiști.

În consens cu acești autori - și surclasându-i în multe privințe - susținerile lui H. Küng tind să acrediteze eșecul israelian față de arabi și responsabilitatea guvernului israeliene în acest sens, pentru: actele de dominație prin violență; negarea dreptului la existență a poporului israelian; manifestările Statului Israel ca un „stat național și de siguranță”, cu aspect de sistem militarist, fascistoid, vinovat de „lovituri de retaliere militare supraproportionate”. Caracterizarea de către H. Küng a Statului Evreu ca o „fortăreață a naționalismului și presiunii” (p. 591) este dintre cele mai dure și

Lumea nu poate supraviețui fără un ethos mondial

nedrepte făcute la adresa unui Stat, considerat îndoește a fi singurul democratic și călăuzit de principii liberale în Orientul Mijlociu.

Folosirea de către armata israeliană a unor lovituri de retaliere, militare - în cazul unor acte de terorism arab care expun populația civilă unei agresiuni continue - nu cred să poată justifica aprecieri de felul celor de mai sus și care în lucrarea lui Hans Küng constituie materia unor capitole întinse.

Propovăduind soluția „ethos-ului mondial, sădit de religii în sufletul omenirii”, autorul schițează un proiect mult prea neoperational în situația dată din Orientul Mijlociu și chiar din lumea întreagă - plină de frământări și tensiuni de tot felul.

Revenind la primele două părți ale lucrării, ținem să arătăm că ele sunt pline de merit. H. Küng, angajat într-un efort lăudabil de dovedire a ascendenței iudeo-creștine a identității culturale a Europei, oferă pagini instructive de lectură atunci când se ocupă: de repudierea atitudinii, teoretice sau practice, a unor manifestări creștine antiuicide și antisemite etc.; de critica iudaismului pentru o seamă de „componente” ale sale, „revolute în raport cu paradigma credinței reclamate de postmodernism”. Küng nu este mai puțin critic față de Creștinism și Islamism cărora le pune în față sarcini deosebit de radicale în vederea realizării ethos-ului mondial, fapt care a deranjat întrucăiva chiar și Vaticanul. Concluzia lucrării, exprimată în trei postulate fundamentale potrivit cărora: „lumea nu poate supraviețui fără ethos mondial”; „nici o pace mondială, fără pace religioasă”; „nici o pace religioasă fără dialog religios” - transformă Religia într-un primum movens al lumii contemporane. H. Küng unidimensionalizează, astfel, pluralitatea factorilor - politici, economici, juridici, sociologici etc. - implicați în trendurile lumii contemporane, supraevalund factorul etic-religios. Dezbateră este astfel ancorată nu atât în devenirea posibilă și probabilită a lucrurilor, ci în acea evoluție dorită de unii reprezentanți ai umanismului religios global. De aceea și considerăm demersul autorului ca fiind utopic.

Din alt punct de vedere, să-i zicem intelectual, cartea lui Hans Küng, cu un reperitoriu tematic de o vastitate și documentare impresionantă, reprezintă, poate - cum arată Andrei Marga în „Introducere” - „cea mai cuprinzătoare sinteză consacrată de un teolog creștin subiectului, meruc crucial, al iudaismului” în relație cu creștinismul și islamismul. Cititorului i se deschide, mai întâi, o perspectivă îmbietoare asupra locului, vremurilor și personalităților aflate la originea comune ale celor trei religii. Sunt reamintite toate punctele „nodale” în care s-au intersectat cele trei religii monoteiste, călăuzite de paradigmele istorice care le-au structurat din străvechime până azi și, de ce nu, până la escapitul prefigurat de „paradigma” ethosului global. Capitolele cărții sunt

HARY KULLER

Continuare în pag. 17

Fascinantă analiză care se încheie, din păcate, în 1990

antisemitismului laic, fie de către atitudinea autorului față de politica Statului Israel vis-a-vis de minoritatea arabă și mai ales în conflictul cu palestinienii de după 1967.

Un referat de lector care să nu păcătuiască prin superficialitate și prin ignorarea unor aspecte pe care autorul le consideră centrale argumentației sale, atunci când avem de a face cu un tom de aproape 800 de pagini, este puțin probabil. Autorul rândurilor de față nici măcar nu și propune o asemenea încercare; nu numai că ea ar fi sortită eșecului de la bun început, dar ea ar însemna în același timp o nesăbuită aventurare pe câmpul minat al teologiei, în care referentul nu dispune decât de cunoștințe superficiale. Ca să nu mai vorbim de faptul că arhitectii pot judeca, cel mult, dramatismul unei construcții eclesiastice (sau lipsa lui), niciodată însă valorile spirituale pe care o asemenea construcție le emană (sau nu). În cele ce urmează, mă voi rezuma, în consecință, la abordarea acelor aspecte în domeniul asupra cărora pretind a avea o oarecare expertiză - antisemitismul modern și contemporan, negaționismul, conflictul israeliano-palestinian și (cu permisiunea dumneavoastră, ultimul pe listă), umanismul. În final, voi „aluneca” pe panta utilitarității (nu și pe cea a utilitarismului) publicării acestui volum de către editura „Hasefer”.

Nu am folosit întâmplător mai sus distincția dintre antiudaism și antisemitism. Ea nu aparține, desigur, lui Küng, dar autorul și-o însușește, insistând asupra faptului că antisemitismul este un fenomen care aparține epocii moderne. Deși rădăcinile sale se află în antiudaismul creștin și numai parțial în antiudaismul musulman, motivația lui este una „biologic-rasială” (p. 240). Antisemitismul reprezintă, în consecință, afirmă Küng la aceeași pagină, o „cutuzare radicală a antiudaismului”, care nu se va mai limita la discriminări și alungări ale evreilor, ci va încerca să producă „o exterminare sistematică a acestora”. Pe de altă parte, Küng subliniază faptul că „antisemitismul rasist, care a atins în Holocaustul cununa terorii sale, nu ar fi fost posibil fără antecedentul aproape bimedular al antiudaismului religios al bisericilor creștine”, ba chiar nu se dă înapoi de la afirmația că rădăcinile religioase ale antisemitismului lui Adolf Hitler pot fi depistate la „catolicul austriac” în religia în care fusese crescut, deși „foarte mulți nu percep rădăcinile religioase ale antisemitismului său nici până în ziua de astăzi”.

Dacă lui Küng i se poate reproșa ceva, atunci reproșul va fi acela că fascinantă sa analiză se termină în anul de grație 1990. Experiența a dovedit, din păcate, că atunci când la cărma Statului Israel s-au aflat personalități dispuse să ajungă la compromis și înțelegere cu palestinienii, de partea cealaltă a lipsit partenerul.

MICHAEL SHAFIR

O teologie în care elementul principal îl constituie pacea, credința, respectul față de om

O carte bună și deosebit de importantă a apărut în original în limba germană, în anul 1991, la Editura Piper din München - una dintre cele mai importante și mai mari edituri din Germania - ea a fost tradusă în majoritatea limbilor europene și de circulația. Traducerea franceză, pe care am citit-o, a apărut la Editura Seuil din Paris, una dintre cele mai prestigioase edituri din Franța și din lumea întreagă. Însăși selecția ei de către Editura Seuil (ediția franceză a apărut în anul 1995) subliniază valoarea incontestabilă a acestei editii.

O carte bună și deosebit de importantă a apărut în original în limba germană, în anul 1991, la Editura Piper din München - una dintre cele mai importante și mai mari edituri din Germania - ea a fost tradusă în majoritatea limbilor europene și de circulația. Traducerea franceză, pe care am citit-o, a apărut la Editura Seuil din Paris, una dintre cele mai prestigioase edituri din Franța și din lumea întreagă. Însăși selecția ei de către Editura Seuil (ediția franceză a apărut în anul 1995) subliniază valoarea incontestabilă a acestei editii.

Se simțea nevoia apariției ei în limba română, chiar și cu o întârziere de 15 ani. Inițiativa în acest sens a Editurii Hasefer este cât se poate de lăudabilă, iar directorul editurii, domnul Sandu Alexandru Singer, trebuie să fie felicitat pentru această selecție și publicare. Cartea trebuie să fie difuzată în rândul publicului cititor mediu și intelectual din România, precum și al publicului cititor de limba română din Israel, ca și în „Diaspora” românească. Toți cititorii, atât români creștini, cât și evrei, precum și musulmani, vor găsi răspunsuri la problemele teologice și filosofice, ca și istorice, ideologice și politice contemporane. De asemenea, și cititorii atei convingși. Fac această afirmație pentru că este vorba de o carte în cadrul dialogului între religii, oameni și popoare - una dintre cele mai importante în acest sens de la sfârșitul secolului al XX-lea, actuală și la începutul secolului al XXI-lea. O carte pentru prezent și viitor.

Cartea nu include nici o aluzie antisemită, antievrească, antisraeliană. Dimpotrivă. Autorul, unul dintre cei mai mari teologi contemporani, prezintă istoria iudaismului în multiplele ei dimensiuni, începând cu

Cum să nu cauți, într-o carte despre iudaism, capitolul despre Statul Israel?

După cum probabil știți, există în carte și unele păreri și pagini discutabile. De pildă, capitolul *Evreii, musulmanii și viitorul statului Israel* (care începe la p. 561). Autorul vorbește despre oprirarea palestinienilor de către israelieni, despre dominația prin violență asupra poporului palestinian, despre deficitul de democrație în Israel etc. Eu personal nu sunt de acord cu această viziune, dar respect părerea diferită a altora. În fond, sunt destul de mulți evrei, din Israel sau din afara lui, care gândesc la fel sau similar. Autorul a știut că noi, evreii, vom fi foarte atenți anume la acest capitol. O spune chiar el la pagina 573: „La fel cum mulți romano-catolici caută în fiecare carte despre biserică imediat pasajul despre Papă, pentru a se oprî apoi din lectură sau pentru a o continua, la fel, mulți evrei caută într-o carte despre iudaism întâi capitolul despre Statul Israel și granițele sale. Este autorul «pro» sau «contra noastră»? Oricât de pozitiv ar scrie acesta despre biserică catolică sau despre iudaism, dacă în acest punct el are o altă părere decât cititorul, este nu rareori etichetat sau desconsiderat”.

ANDREI OIȘTEANU

Laitmotivul lucrării: împăcare, toleranță și conviețuire între cele trei mari religii

Monografia, deși este extrem de concisă cu numeroase date bibliografice, se citește ușor, relevând figurile conducătoare ale celor trei mari religii, în mod documentat, logic și credibil. Pe parcursul întregii lucrări sunt înfățișate aspecte istorice (de la Avraam până în zilele noastre) comentate de autor. Laitmotivul lucrării este de împăcare, toleranță și conviețuire între cele trei religii. Pe întreg parcursul monografiei se face o analiză comparată a antagonismelor, dar și a apropiierilor celor trei religii, sugerându-se „căile împăcării”. Deci se desprinde un spirit conciliant. Spinoza (1632-1677), primul evreu-problemă, care a respins autoritatea rabinatului fără să se convertească la creștinism, afirma: „Dumnezeu este în lume (univers) și lumea în Dumnezeu. Infiinitul este finit și finitul infinit”. Einstein îi ia partea, afirmând prin cuvintele celebre „Bătrânul nu aruncă zarurile”, ca să-l controze pe Werner Heisenberg privind refuzul lui Einstein de preluare a mecanicii cuantice cu probabilitatea și neclaritatea ei pur statistică, recte

„principiul nedeterminării sau incertitudinii”. Poziție fermă privind inovația în „Holocaust”. De asemenea, relevarea unor înalți demnitari colaboratori cu regimul nazist: Kurt Waldheim. Analizează inovația histerică și cea de după război. Relevă faptul că Konrad Adenauer, în colaborare cu cel dintâi prim-ministru israelian David ben Gurion, au pus fundamentele împăcării între evrei și germani. Analizează atitudinea antievrească și pronazistă a Papei Pius XII (Eugenio Pacelli) și antiudaismul polonez. Analizează formarea statului evreu din punct de vedere ideologic și administrativ, situația palestinienilor și cele cinci războaie fără să se fi încheiat o pace. Analizează foarte profund fenomenul ilus, controversele și contradicțiile celor două religii precum și opțiunile religioase fundamentale ale viitorului: ortodoxia clasică, ortodoxismul iluminat, iudaismul raționalist reformat. De asemenea, face unele considerații asupra posibilei împăcări între popoarele din regiune și Israel.

ANDREI DEVENYI

Credința în națiune nu se poate opune credinței în Dumnezeu

Ceea ce m-a șocat a fost... felul cum privește Küng situația statului Israel față de lumea înconjurătoare, maniera sa categoric unilaterală de a prezenta lucrurile. Ordine de idei în care citez, fie și o mică parte, din afirmațiile sale care, mi se pare, creează o idee falsă, părintitoare, asupra politicii statului evreu.

La pag. 584, autorul vorbește, de pildă despre: „Crime împotriva umanității, care în cele mai multe cazuri rămân nepedepsite datorită practicii tribunalelor militare israeliene și despre care există relatări în mass media doar într-un limbaj funcționăresc, inofensiv. Și toate acestea se întâmplă - lucru care îi deprimă în mod deosebit pe prietenii Israelului - într-un stat care a fost constituit ca urmare a naționalismului și rasismului regimului nazist. Un nou gen de antisemitism al semifiilor împotriva semifiilor (palestinienilor)”. La pag. 588: „Deja cum, în teritoriile ocupate, se guvernează doar prin dreptul stării de excepție și prin stări de necesitate. O democrație deci care s-ar răsturna în dictatură”. Din păcate, cea de a doua posibilitate pare a fi cea mai probabilă”.

La pag. 590: „Este tot mai mult recunoscut de către evreii informați, ce posibilități îngrozitoare „inimaginabile” ar putea urma Holocaustului, faptul că evreii, împinși în defensivă - și aflați probabil deja acum în posesia amblei atomice - nu ar putea să fie victime, ci făptașii unui nou genocid”. Și la aceeași pagină: „De aceea, adevărații prieteni ai lui Küng...”

LUCIAN ZEEV HERSCOVICI

Argumente care contrariază și motivează respingerea

Cartea *Iudaismul* este o sursă de informații bine structurată care reprezintă punctele de vedere ale unei persoane educate într-o anumită manieră specifică mediului în care aceasta își trăiește viața și își desfășoară activitatea. Dacă așa fi fost interesat în promovarea propriilor interese și a relațiilor cu cei care au sponsorizat traducerea, redactarea și promovarea cărții în limba română, m-aș fi limitat la cele spuse mai sus și m-aș fi ferit să afirm ceea ce urmează. Lăsând la o parte lozincile academice caracteristice dezbaterilor intelectuale care pot fi conduse, la infinit, pe marginea acestei cărți, opinia mea este următoarea: *Iudaismul* este o carte care, între altele, atacă și atacă Statul Israel de o serie de situații invocate de dușmanii statului evreiesc încă de la crearea sa. Citarea, de către Hans Küng, pentru susținerea propriilor puncte de vedere, a unor personalități israeliene ale căror opinii politice de stânga nu reprezintă opinia publică din Israel, reamintesc de antisemii din România care îi citează pe mai marii obștii evreiești din trecut atunci când apăra imaginea „eroilor naționali” vinovați de crime împotriva evreilor. Această metodă „subtilă” de manipulare a mesajelor trunchiate este bine cunoscută și este prezentă și în această carte, care lansează teorii extrem de periculoase pentru Israel și pentru existența noastră ca evrei.

MARCO M. KATZ

Editura Hasefer publică a treia lucrare cu titlul identic *Iudaismul*, probabil cu intenția de a atrage atenția asupra utilității studiului acestei tradiții cultural-religioase. Prima a fost editată în 2001, sub semnătura unui erudit din Anglia, Isidor Epstein (traducerea Ticu Goldstein) care era o istorie concisă (415 p.) a iudaismului. A doua, recent apărută, era o antologie din scrierile învățatului Rabin dr. I.J. Niemirower. Avem acum un volum de aproape 800 de pagini, scris de un reputat specialist în istoria religiilor, Hans Küng (n. 1928), cu o prefață de Andrei Marga, un om de larg orizont cultural, profesor universitar.

Alături de Joseph Ratzinger (actualul Papă Benedict XVI) ș.a., Hans Küng este cunoscut în lumea teologiei creștine ca o

personalitate reprezentativă. Deschiderea față de studiul celor trei religii monoteiste a fost pregătită de filosofi Karl Jaspers, Habermas, iar dialogul dintre religii nu poate decât să aducă beneficii în actuala conjunctură extrem de tensionată. Autorul are în urmă o întreagă operă, iar prin prezentul volum (originalul a apărut în 1991, traducerea este de Edmond Nawrotzky-Török, redactor S. Singer) își propune (după cum scrie în „argumentul” său) să analizeze iudaismul ca fenomen independent și nu numai ca un precursor al creștinismului. Totodată, scopul final este dialogul și, implicit, pacea între religii, ceea ce înseamnă pace între națiuni. Cu totul lăudabilă este motivația aleasă.

Este imposibil să prezentăm ori să analizăm în amănunt o lucrare de o vastitate apropiată de cea a Cărții Cărților. Vom încerca doar să punctăm aspectele meritorii și, unde este cazul, scăderile acestei importante incursiuni în iudaism. Faptul că Avraam este considerat părintele celor trei religii ale lumii este discutabil, pentru că se lasă deoparte budismul, shintoismul, religiile amerindienilor (reduși ca număr) etc. Însăși existența lui Avraam este simbolică, fiind vorba de o familie de nomazi ajunși în Canaan. Dar noi respectăm Biblia și spunem că Avraam a fost primul purtător al credinței în Dumnezeu, iar „trialogul” religiilor monoteiste are un punct de plecare. Trebuie să observăm că în Antichitate arabii ca popor nu erau astfel numiți, ci existau diverse populații semite, majoritatea adesev vechilor evrei. Autorul pune accentul pe o continuitate a arabilor până la Mahomed și, desigur, după, dar realitatea istorică este diferită. Este adevărat că limba ebraică, aramaica și araba au fost semite și astfel exprimarea celor trei credințe are un fond comun, semit la origine.

În subcapitolul „Iudaismul ca enigmă”, autorul consideră că evreii nu au „un stat”, dar vorbește de Israel, că sunt un popor și nu sunt (?), că sub aspect cantitativ sunt „neglijabili”, dar sunt „o mare putere” (p. 41). Ne îndoim de logica acestor afirmații, iar „misterul” iudaismului devine... mai misterios decât este el în realitate. Se știe că, de 2000 de ani, visul evreilor a fost să revină în Țara Sfântă și nu să fie „oaspeți” în alte țări. Astăzi este greu

Hans Küng – o mare personalitate în lumea teologiei creștine

VIII, nu a avut timp de 13 secole nici o reformă, ceea ce este explicabil prin „tineretea” acestei religii.

Se amintește în carte de „evreii de curte”, rolul lui în politica și economia principatelor Evului Mediu. Sunt menționați Spinoza (prea puțin) și Mendelssohn, apoi lupta pentru drepturi, emanciparea. În partea de doua se discută urmările Holocaustului și se reproșează, pe bună dreptate, ignorarea și negarea vinovăției celor care au participat la această crimă de proporții europene. Autorul îl aprobă pe Habermas și îl critică pe Nolte, scriitorul german, iritat de revenirea la tema Holocaustului. Nazismul, Hitler, Holocaustul constituie grave abateri și eșecuri de la „Illuminismul european”, dar nu au fost „accidente”. A fost o regresie. Vinovății: „elitele și masele”. Autorul se referă la Raul Hilberg, *Nimicirea evreilor europeni*. Pius XII este numit „un Papă silențios” pentru neintervenția sa în salvarea evreilor. Este elogiat Ioan XXIII, care a netezit calea apropiării de evrei, de înțelegerea umanistă a problemei. Sunt criticați episcopii germani, biserica Poloniei. Cifrele victimelor Holocaustului luate din Gilbert (1962) sunt depășite, astăzi se dau informații mai corecte. Nici unele grupuri de interese din Elveția, S.U.A. nu sunt scutite de reproșuri („Nici o națiune nevinovată”).

Sionismul, crearea Statului Israel sunt elogiate, dar, la p. 613, se spune că Ierusalimul nu ar aparține de drept Israelului, ceea ce poate avea efecte cu totul negative asupra celor necunoscutori ori răuvoitori. Orașul Sfânt pentru trei religii este totuși capitala unui stat legal constituit. De altfel, începând de la p. 319, autorul devine un fel de „avocat al palestinienilor, ignorând tensiunile și terorismul din zonă.

BORIS MARIAN

Titlul lucrării, „Das Judentum”, ar fi fost mai potrivit, în traducere, „Evreitatea”

Hans Küng este un catolic liberal, chiar de stânga, adesea în conflict cu conservatorismul fostului Papă Ioan-Paul al II-lea. Cartea de față - al cărei titlu ar fi trebuit tradus mult mai potrivit „Evreitatea” („Das Judentum”) - încearcă o perspectivă cuprinzătoare și ecumenică asupra destinului poporului evreu, a istoriei sale de la origine și până la primul război al Goulfului (când apare verștina originii). E vorba, deopotrivă, de destinul politic, cel social și cel religios - atât de interconectate - iar autorul reușește să le prezinte cu interes, cu pasiune și, de obicei, cu mult adevăr. Subliniez că este vorba de o perspectivă plină de simpatie și de admirație nedismulată pentru poporul evreu și pentru iudaism. Se adaugă o virulență critică a antisemitismului atât creștin (catolic), cât și rasist. Responsabilitatea germană pentru Holocaust, chiar a bisericilor din Germania lui Hitler, este asumată pe deplin și pe larg analizată. Mesajul principal al cărții - mi se pare mie - este cel de unitate în diversitate a „religiilor abrahamice”: iudaism, creștinism, islam, ceea ce obligă la recunoaștere reciprocă, dialog și prețuire, și evident, la pace între popoarele și religiile respective.

Cartea cuprinde unele critici, nu lipsite de asprime, la adresa guvernului israeliene din anii '80 și începutul anilor '90. Nu cred însă că poziția autorului ar trebui să creeze probleme editurii. Iată de ce: ● Autorul nu contestă niciodată dreptul evreilor la un stat al lor pe teritoriul vechii Palestine. Susține fără echivoc formula a două state - unul evreiesc, altul arab în Palestina (p. 589). Critică însă politica de implantări de colonii și politica „Marelui Israel”. Dar acesta nu este neapărat un reproș: foarte mulți evrei din Diaspora și israelieni o fac. ● S-ar putea totuși susține că, în timp ce critica Israelul, autorul critică mult mai puțin O.E.P.-ul și statele arabe pentru lipsa de progres în negocierile de pace. Într-o anumită măsură, această critică este fondată. Dar trebuie ținut seama că lucrarea a apărut înainte de acordurile de la Oslo, înainte de Camp David, înainte de 11 septembrie, înainte de a doua Intifadă etc. Speranțele legitime la 1992 nu au avut lumt legitime în 2006, după retragerea unilaterală din Gaza și victoria Hamas în alegeri. Citite azi, unele pagini (nu prea multe) par utopice sau unilaterale...

ANDREI CORNEA